

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת שלח

א. אור החיים .

פרק יג' פסוק ב':

כי אין יכלת בהם לעמד אפילו כנגד עיר קטנה שבהם, אלא אשר אני נותן. וכיון שהדבר ההוא בא להם במתנה על הנותן להוציא עושקיה כדין הנותן מתנה, והוא ילחם להם ויעמידנה בידם באין שטן ואין פגע רע, גם ישכילו ברגולם אשר יפליא ה' להשפיל רמים עם גדול ורם רבים ועצמים כדי שפעל הנס יכיר בנסו, וקזה נתחכם ה' בחסדו והרים מלפניהם מכשול לשיראו עמלק וגו' וילידי ענק וגו' ועצם חזק הערים הכצורות לבל יפתדו ויראו כי אין ירשתם בכח ישראל אלא בכח הבורא אשר הכל יוכל כי הוא הנותן:

ניתרו את וגו'. קשה אומרו ויתרו שהיה לו לומר לתור וגו', עוד קשה אומרו אשר אני נותן וגו' אחר אשר הזכיר שם המקום לא היה צריך לומר אשר אני וגו', כי מי לא ידע שהוא נותנה להם. אכן לפי מה שפרשנו שהתנה בשליחות תנאי הראשון לך פרוש למה שהוא חושב שיהיו שלוחי משה ושאר הפרושים שפרשנו בה, והוסיף עוד תנאי אחד אנשים שצריך שיהיו צדיקים, עוד בא והוסיף תנאי אחד בדבר שהרגול הוא אשר אני נותן לבני ישראל פרוש לא לשער אם הארץ ההיא יש כח בהם ללכדה ולרשת אנשיה כי זה ודאי

אלות

1. מה הן כדיוק אלותיו?
2. מה אצתו כל כך?
3. בעקבותיו צונה כרשנו על אלה פלא נאמת כאן, התוכל לעצור מה היא?
4. לעצת כרשנו בא כל זה להראות גדלות האמתה מן הקב"ה, איך?

* * *

ב. רש"ד הירש .

פרק יג' פסוקים ב', ג':

(ג) כלם אנשים. כולם היו "אנשים" — מוכשרים ומצויינים באישיותם הפרטית. השה: "מי שמך לאיש" (שמות ב, יד). כך קראו המדינים את גדעון "איש ישראל" (שופטים ז, יד), וכך אמר דוד לאבנר: "הלוא איש אתה ומי כמוך בישראל" (שמואל א' כו, טו), וכך גם: "התחזקו והיו לאנשים" (שמואל א' ד, ט); — ראה לעיל פסוק ב).

כל נשיא בהם. הטעמים מורים ש"נשיא" הוא הנשוא של "כל": כל אחד מהם יהא נשיא בבני שבטו. לא היו אלה נשיאי מטות אבותם שנקראו לעיל א, ד וטז "ראש לבית-אבתיו" ו"ראשי אלפי ישראל" שעמדו בראש השבטים, ועל שם זה נקראו "ראשי בית אבתם" (לעיל ז, ב); אלא כל אחד מהם היה "נשיא בהם": הם היו "בהם" — לא בראש השבטים אלא בתוך העם, אך באופיים ובכשרונם הם היו נישאים מעל ההמון, בחינת "נשיא בהם". הם לא היו "ראשי המטות" ולא "ראשי אלפי ישראל", הם לא עמדו בראש הפקידות של הירארכיה ממלכתית; אך הם היו — כפי שנאמר בפסוק הבא — "ראשי בני-ישראל": הם היו ראשי עם, אנשים בעלי השפעה ומנהיגות בעם.

1. בקטע הראשון מנסה פרשנו להסביר לזון מיוחדת שאופייה כאן ומתוכה הוא לזון?
מהו מיוחד, מהו?
2. התוכל להסביר את ההירארכיה כאן?
3. למה חשוב לו להסביר כך?
4. פרשנו מסביר כאן את המושג איש-איש, התוכל להוכיח זאת על המקומות אחרים?

* * *

ג. כלי יקר .

פרק יג' פסוק יח':

וַיַּחַד הַחֹזֶק הוּא הַרְפָּה. פֶּרֶשׁ רִשׁׁי:
 סִימָן מָסַר לָהֶם וְכוּ'. וְקָשָׁה,
 מָנָא לִיָּה לְרִשׁׁי לֹאמַר בֵּן? אִם לְפִי שְׁקֵשָׁה
 לוֹ: בְּמָה יוֹדַע אֵיפֹא אִם חֹזְקִים הֵמָּה אוֹ
 לֹא, שֶׁהָרִי לֹא הִלְכוּ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, קָשָׁה
 עַל דְּבָרֵי הַמְּרָגְלִים שְׁאָמְרוּ: "אִפְסֵי כִי עֹז
 הָעַם הַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִירוֹת" וְגו'.
 וּמֵאַחֵר שְׁרָאוּ הָעָרִים בְּצִירוֹת, הִיָּה לָהֶם
 לְחֶשֶׁב כִּי חֲלָשִׁים הֵמָּה, כִּי עַל בֵּן יֵשְׁבוּ
 בְּעָרֵי הַמְּבָצָר. אֲלֵא וְדָאֵי שְׁאָמְרוּ כִּי רָאוּ
 בַּחוּשׁ כִּי הִסִּימָן בָּטֹל, שְׁאָף עַל פִּי שְׁהָעָרִים
 בְּצִירוֹת, מְכַל מְקוֹם עֹז הָעַם. וּמָנָא יָדַעוּ?
 וְדָאֵי אָמְרוּ זֶה עַל שְׁרָאוּ אוֹתָם בְּעֵלֵי קוֹמָה
 עֲנֻקִים וְאֲנָשֵׁי מִדּוֹת. וְאִם בֵּן, שְׁמָא "הַחֹזֶק
 הוּא" כְּפֶשׁוּטוֹ, כִּי אָף עַל פִּי שְׁהָיָה לוֹ לֹאמַר
 'הַמְּחַנְיִים אִם מְבָצָרִים', וּמִדְּקָאֵמַר בְּבִי"ת
 "הַמְּחַנְיִים" - שְׁמַע מִיָּנָה שְׁעַל יוֹשְׁבֵיהֶּ
 קָאֵמַר, מְכַל מְקוֹם רִשׁׁי פֶּרֶשׁ הִסִּימָן עַל
 פְּסוּק "הַחֹזֶק הוּא הַרְפָּה".

וַיַּחַד הַחֹזֶק הוּא הַרְפָּה. פֶּרֶשׁ רִשׁׁי:
 סִימָן מָסַר לָהֶם וְכוּ'. וְקָשָׁה,
 מָנָא לִיָּה לְרִשׁׁי לֹאמַר בֵּן? אִם לְפִי שְׁקֵשָׁה
 לוֹ: בְּמָה יוֹדַע אֵיפֹא אִם חֹזְקִים הֵמָּה אוֹ
 לֹא, שֶׁהָרִי לֹא הִלְכוּ לְהִלָּחֵם עִמָּהֶם, קָשָׁה
 עַל דְּבָרֵי הַמְּרָגְלִים שְׁאָמְרוּ: "אִפְסֵי כִי עֹז
 הָעַם הַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִירוֹת" וְגו'.
 וּמֵאַחֵר שְׁרָאוּ הָעָרִים בְּצִירוֹת, הִיָּה לָהֶם
 לְחֶשֶׁב כִּי חֲלָשִׁים הֵמָּה, כִּי עַל בֵּן יֵשְׁבוּ
 בְּעָרֵי הַמְּבָצָר. אֲלֵא וְדָאֵי שְׁאָמְרוּ כִּי רָאוּ
 בַּחוּשׁ כִּי הִסִּימָן בָּטֹל, שְׁאָף עַל פִּי שְׁהָעָרִים
 בְּצִירוֹת, מְכַל מְקוֹם עֹז הָעַם. וּמָנָא יָדַעוּ?
 וְדָאֵי אָמְרוּ זֶה עַל שְׁרָאוּ אוֹתָם בְּעֵלֵי קוֹמָה
 עֲנֻקִים וְאֲנָשֵׁי מִדּוֹת. וְאִם בֵּן, שְׁמָא "הַחֹזֶק
 הוּא" כְּפֶשׁוּטוֹ, כִּי אָף עַל פִּי שְׁהָיָה לוֹ לֹאמַר
 'הַמְּחַנְיִים אִם מְבָצָרִים', וּמִדְּקָאֵמַר בְּבִי"ת
 "הַמְּחַנְיִים" - שְׁמַע מִיָּנָה שְׁעַל יוֹשְׁבֵיהֶּ
 קָאֵמַר, מְכַל מְקוֹם רִשׁׁי פֶּרֶשׁ הִסִּימָן עַל
 פְּסוּק "הַחֹזֶק הוּא הַרְפָּה".

1. קרא את רש"י על פסוקנו, איך רש"י מבין את הכתובה?
2. פרשנו תורה על פירוש רש"י בצ"מ, מה טענתו?
3. איך הוא מסביר את הצנין כאן?
4. למסוף מצדיק פרשנו את רש"י, איך?

* * *

ד. אברבנאל .

פרק יג' פסוק כח':

כֹּז וְהַפְשַׁע הַרְבִּיעִי שְׁבַא בְּרִבְיָהֶם, הוּא אִמְרָם: "אִפְסֵי כִי עֹז הָעַם... וְהָעָרִים בְּצִירוֹת גְּדוּלוֹת מֵאֲדָם".
 וְזֹאת תְּשׁוּבָה לְמָה שֶׁשָּׁאֵל מִשֶּׁה מֵהֶם. כִּי הוּא שָׁאֵל עַל הָעַם: "הַחֹזֶק הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם
 רַב", וְהֵם הִשִּׁיבוּ לְשִׁתִּיהֶם יָחַד: "כִּי עֹז הָעַם". וְעוֹז הוּא יוֹתֵר מִחֹזֶק, וְהוּא כּוֹלֵל הַרְבִּיבֵי בְּכֻמוֹת
 וְהַחֹזֶק הַנִּמְרָץ בְּאִיכוֹת. וְלִכְךָ יִכּוֹנֵה בּוֹ יִתְבָּרַךְ: "עֹז וְזִמְרַת יְהוָה" (שְׁמוֹת טו, ב); "ה' עֹז
 וּמַעֲזוֹ" (יִרְמִיָּה טז, יט); "וְעֹזוֹ מִלְחָמָה" (יִשְׁעִיָּה מ"ב, כ"ה); "וְעֹזוֹ נִרְאוּתִיךָ" (תְּהִלִּים קמ"ה, ב);
 "עֹז אֱלֹהִים" (שִׁם ס"ח, כ"ט); "ה' הוּא" ¹⁴ מְעוֹזְכֶם" (נַחְמִיָּה ה, י). וְהִנֵּה הַכְּנַעֲנִיִּים לֹא הָיוּ הֵם כֹּל כֵּךְ
 תְּקִיפִים וְנִרְאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּגְבוּרָתָם, וְלָמָּה כִּינוּ אוֹתָם בְּ"עֹז הָעַם". אֲלֵא שְׁכַמְרֵד וּבְמַעַל אִמְרוּ
 זֶה, לְהַגִּיא אֶת לֵב הָעַם מִפְּחָדָם.

כֹּז - פֶּשַׁע רִי -
 הַפְּשָׁע הָעַם
 כְּתִירוֹת הָלֹא
 מְדוּיָק כִּי עֹז
 הָעַם

וכן אמרם: "והערים בצורות גדולות", הוא תשובה לשאלת הערים. ואמרם שהיו בצורות וגדולות, מורה שהיו טובות ויפות ומבוצרות. אבל בכיבוש הארץ לא תמצא הדבר כן, כי יריחו לבדה היתה נשגבה. כי לא ימצאו ערים גדולות שיהיו בצורות בנקיקי הסלעים, כי אם בבקעה ובארץ מישור. ולא גם כן תמצא עיר מבצר שתהיה גדולה רכתי עם. והם בעצמם קבצו שני הדברים הסותרים - "ערים בצורות וגדולות מאד". ולא היה כן. אבל אמרו כל זה כדי להפחיד ולהניא לבב העם.

אף התיאור המוגזם על ערים גדולות ובצורות נרעד לירא

והפשע החמישי הוא אמרם: "אפס כי עז העם". כי אם היתה כוונתם להשיב על השאלות אשר שאל מהם משה, היה להם לומר: עז העם. ומה להם במילת 'אפס', שהוא העדר וביטול, כמו: "באפס עצים תכבה אש" (משלי כו, כ); "האפס עוד איש" (שמואל ב' ט, ג); "באפס¹⁵ מקום" (ישעיה ה, ח); "באפס עשקר" (שם נב, ד); "כי אפס כסף" (בראשית מז, טו). וכן כל לשון אפס הוא מורה על העדר ואפיסה. וכאילו אמרו: וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה, אבל זה כולו כאילו לא היה, כי הכל אפס ותוהו, לפי שעז העם והערים בצורות גדולות מאד. ואם כן הוא מן הנמנע שנכבוש הארץ ההיא. ואם כן מה יועילנו היותה ארץ זבת חלב ודבש וכל פירותיה, אחר שלא לנו תהיה ירושתה. ובזה גילו דעתם, שהביאה שמה הוא נמנע מצד העם ומצד הערים¹⁶.

פשע ה' - אמירת 'אפס...' המורה על ביטול אפשרות הכיבוש

והפשע הששי שבא בדבריהם, הוא אמרם: "וגם ילידי הענק ראינו שם", כאילו מלאה הארץ מהם. וזה היה כזב גמור, כי הם לא מצאו ולא ראו אלא שלושה ילדים מהם, אחימן ששי ותלמי שהיו בחברון - ולא היו ענקים אחרים בכל הארץ. אבל הם, ברשעתם להפחיד לבב העם, אמרו אליהם שכיבוש הארץ היה נמנע משלושה צדדים: אחד, מצד העם כי עז הוא; והשני, מצד הערים, שאם ייאספו אליהם האויבים לא יוכלו לכבשם; והשלישי, מצד הצבא אשר להם, הנוראים בגבורתם. והם הענקים אשר זכרו כאילו כל הארץ מלאה מהם.

פשע ר' - מצג השוא, כאילו כל הארץ מלאה ענקים

והפשע השביעי שבא בדבריהם, הוא אמרם: "עמלק יושב בארץ הנגב". וזה, כי הנה משה לא שאל מהם דבר מזה, ומה ראו לדבר בו. אלא שכוונו ברשעתם לומר, שמלבד שהיה כיבוש הארץ נמנע אצלם, הנה גם העלייה שמה מפאת הדרכים, היתה נמנעת בעצמה. כי הנה לא יימלט הדבר מחלוקה¹⁷, אם שירצה ישראל לעלות ולהיכנס בארץ בדרך הנגב שהיה קרוב לקדש ומשם להר. או ייכנסו מדרך הים, רוצה לומר ים פלשתים. וכן יד הירדן, שהוא אשר קרא ים במקום הזה¹⁸. ואמרו, שכדרך הנגב לא יוכלו לעלות, לפי ש"עמלק יושב בארץ הנגב". וכבר ידעו את רשעתו ואת שנאתו אותם, ושיצא להילחם במ בדרך, ואיך יוכלו לעבור בגבולו; ואם ירצו לעלות ההר, לא יוכלו, כי החתי והיבוסים והאמורים הם היושבים בהר; אם ירצו לעלות ולהיכנס בדרך הירדן, גם שם לא יונח להם, כי הכנעני יושב על הים ועל יד הירדן. הרי שכיבוש הארץ וירושתה הוא נמנע, והעלייה אליה בדרכים הוא גם כן נמנע. התבאר מזה כמה מן הרשעיות והפשעים באו בדברי המרגלים ותשובתם, והותרה בזה השאלה השמינית.

כט פשע ד' - הפחית העם בתיאור העמים השונים המצויים בדרכים השונות

התרת שאלה ה'

אלות

1. פרשנו מונה את פשעי המרגלים, איך הוא מחדיר את הפסע אצלנו זה הרביוצי?
2. איך הוא מפרש את השורש "צני"?
3. מה היתה החדרתם לצרים ופמה חטאו כאן?
4. מה גומד פרשנו מן השימוש במלה: "אפס"?
5. עלו סיבות הביאו המרגלים לאי יכולת לכבוש את הארץ, מה הם?
6. מה בדיוק קרה עם ה"ענקים"?
7. מה הוסיפו להחמיר את התמונה על ידי ציון: "עמלק יושב בארץ הנגב"?
8. מה רוצה פרשנו לגמולנו בכל זה?

* * *